Elena Ferrante

Tíživá láska

OD AUTORKY GENIÁLNÍ PŘÍTELKYNĚ

PROSTOR

PROSTOR

EDICE
ASTRA

Elena Ferrante
Tíživá láska

PROSTOR

Elena Ferrante

Tíživá láska

přeložila Alice Flemrová

PROSTOR | PRAHA | 2018

Copyright © 1999 by Edizioni e/o
Czech edition © PROSTOR, 2018
Translation © Alice Flemrová, 2018

ISBN 978-80-7260-395-4

Questo libro è stato tradotto grazie ad un contributo
alla traduzione assegnato dal Ministero degli Affari Esteri
e della Cooperazione Internazionale Italiano.

Tato kniha vychází za finanční podpory italského
Ministerstva zahraničních věcí a mezinárodní spolupráce.

Mé matce

1

Máma se utopila v noci 23. května, na moje narozeniny, v moři naproti lokalitě nazývané Spaccavento, pár kilometrů od Minturna. Právě v těch místech jsme si na konci padesátých let, to s námi otec ještě žil, pronajímali v létě pokoj v jednom venkovském stavení a celý červenec nás všech pět spalo na několika málo rozpálených metrech čtverečních. My holky jsme si každé ráno vypily čerstvé vejce a po pěšinách z hlíny a písku jsme se vydaly zkratkou mezi vysokým rákosím koupat se v moři. Tu noc, co máma umřela, slyšela majitelka toho stavení, která se jmenovala Rosa a už překročila sedmdesátku, jak někdo klepe na dveře, ale neotevřela, protože se bála zlodějů a vrahů.

Máma nastoupila do vlaku do Říma o dva dny dřív, 21. května, ale nikdy tam nedojela. Poslední dobou ke mně jezdila na pár dní alespoň jednou měsíčně. Nebyla jsem ráda, že ji slyším chodit po bytě. Probouzela se za svítání, a jak byla zvyklá, vycídila od podlahy ke stropu kuchyň i obývák. Pokoušela jsem se znovu usnout, ale nešlo mi

to: ležela jsem ztuhlá pod přikrývkou a měla pocit, že mě tím horlivým smejčením proměňuje v holčičku ve vrásčitém těle. Když mi přinášela kávu, schoulila jsem se ke straně, aby se mě ani nedotkla, až si sedne na pelest. Její družnost mi lezla na nervy: chodila nakupovat a navazovala přátelství s prodavači, se kterými jsem za deset let prohodila sotva dvě slova; procházela se po městě se svými náhodnými známostmi; stávala se kamarádkou mých přátel, kterým do kolečka vykládala stále stejné historky ze svého života. Já jsem se k ní dokázala chovat jenom rezervovaně a neupřímně.

Při mém prvním náznaku nelibosti se vracela do Neapole. Posbírala své věci, naposledy poklidila byt a slíbila, že se brzy zase vrátí. Já chodila po pokojích a vracela jsem všechno, co přestavila po svém, tam, kde jsem to chtěla mít já. Slánku zpátky do přihrádky, kde stála celé roky, prostředek na mytí nádobí na místo, které se mi vždycky zdálo příhodné, rozmetala jsem její pořádek ve svých zásuvkách, pracovnu jsem znovu uvedla do chaosu. I pach její přítomnosti – voňavka, která v bytě zanechávala pocit neklidu – po chvíli vyprchal jako vůně letní přepršky.

Často se stávalo, že jí ujel vlak. Obvykle přijížděla tím dalším, nebo dokonce až následující

den, ale já si na to nedokázala zvyknout a pořád jsem si o ni dělala starosti. S obavami jsem jí volala. Když jsem konečně uslyšela její hlas, poněkud přísně jsem ji kárala: jak to, že nepřijela, proč mi nedala vědět? Ona se omlouvala, ale jen aby se neřeklo, a pobaveně se mě ptala, co by se jí podle mě asi tak mohlo stát, v jejím věku. „Všelicos," odpovídala jsem. Vždycky jsem si představovala předivo nástrah utkané jen proto, aby ji sprovodilo ze světa. Když jsem byla malá, trávila jsem čas její nepřítomnosti čekáním v kuchyni u okna. Zoufale jsem si přála, aby se už objevila na konci ulice jako nějaká figurka v křišťálové kouli. Dýchala jsem na sklo, až se zamlžilo a já se nemusela dívat na ulici bez ní. Když dlouho nešla, moje úzkost začala být tak neúnosná, že se přelévala do třasu po celém těle. Tehdy jsem se utíkala schovat do kumbálu bez oken a bez elektrického světla, hned vedle její a otcovy ložnice. Zavírala jsem dveře a potmě a potichu jsem tam plakala. Kamrlík fungoval účinně. Vzbuzoval ve mně hrůzu, která rozptylovala obavy o osud mojí mámy. V neproniknutelné tmě prosycené dusivým pachem DDT na mě útočily barevné obrazce, které mi vždy na pár vteřin olízly zornice, a mně se zatajil dech. „Až se vrátíš, zabiju tě," říkala jsem si v duchu, jako kdyby mě tam zavřela ona. Ale jakmile jsem

pak z předsíně zaslechla její hlas, rychle jsem odtamtud vyklouzla a šla jsem se kolem ní motat, jako by se nic nestalo. Na ten kumbál jsem si vzpomněla, když jsem zjistila, že odjela podle plánu, ale do cíle nikdy nedorazila.

Večer mi máma zavolala poprvé. Klidným hlasem mi sdělila, že mi nemůže nic vysvětlovat, že je tam s ní jeden muž a ten jí v tom brání. Pak se rozesmála a zavěsila. V první chvíli převládl údiv. Pomyslela jsem si, že má chuť žertovat, a smířeně jsem čekala na další telefonát. Takže jsem strávila celé hodiny spřádáním domněnek, zbytečně usazená u telefonu. Teprve po půlnoci jsem se obrátila na kamaráda policistu, který byl moc laskavý: řekl, ať se neznepokojuju, on se o všechno postará. Jenže noc uběhla a o mámě jsme neměli žádné zprávy. Jistý byl jenom její odjezd: vdova De Risová, její osamělá vrstevnice, s níž žila máma už patnáct let střídavě v dobrých sousedských vztazích a v nepřátelství, mi do telefonu sdělila, že ji doprovodila na nádraží. Zatímco máma stála ve frontě u pokladny, vdova jí koupila láhev minerálky a časopis. Vlak byl narvaný, ale mámě se podařilo najít místo u okna v kupé plném vojáků na dovolence. Rozloučily se a vzájemně se nabádaly, aby na sebe dávaly pozor. Co měla na sobě? To, co vždycky, oblečení, které nosila už léta: tmavomodrou sukni

a sako, černou koženou kabelku, staré střevíce na nízkém podpatku, ošoupaný kufřík.

V sedm ráno máma zavolala znovu. Třebaže jsem ji bombardovala otázkami („Kde jsi? Odkud voláš? S kým tam jsi?“), ona na mě jen hlasitě, s důrazem a s velkým gustem vychrlila řadu oplzlých výrazů v dialektu. Potom zavěsila. Ty nadávky mi způsobily chaotickou regresi do minulosti. Znovu jsem zavolala kamarádovi policistovi a překvapila jsem ho zmatenou směsicí italštiny a nářečních výrazů. Chtěl vědět, jestli máma nebyla poslední dobou nějak zvlášť sklesslá. O tom jsem nic nevěděla. Připustila jsem, že už nebyla jako dřív, tak klidná, pokojně veselá. Teď se smála bezdůvodně, bez ustání mluvila; ale staří lidé se takhle chovají často. I můj kamarád mi dal za pravdu: to se stává pořád, že staří lidé začnou s první vlnou veder vyšilovat; není třeba si dělat starosti. Jenže já si je dělala dál, procházela jsem město křížem krážem a hledala jsem ji zejména na místech, kde jsem věděla, že se ráda prochází.

Potřetí telefon zazvonil v deset večer. Máma mi zmateně vykládala o nějakém muži, který ji pronásleduje, aby ji odnesl pryč zabalenou do koberce. Požádala mě, abych jí rychle přišla na pomoc. Prosila jsem ji, aby mi řekla, kde je. Změnila tón, odpověděla, že mi to raději neřekne.

„Zamkni se zevnitř, nikomu neotvírej," kladla mi na srdce. Ten muž prý chce ublížit i mně. Pak dodala: „Běž spát. Já se teď vykoupu." Dál už nebylo nic slyšet.

Druhý den uviděli dva kluci její tělo, jak se vznáší na hladině pár metrů od břehu. Na sobě měla jen podprsenku. Kufr se nenašel. Nenašel se ani tmavomodrý kostým. Nenašly se dokonce ani kalhotky, punčochy, střevíce, kabelka s doklady. Ale na prstu měla zásnubní i snubní prstýnek. A v uších náušnice, které jí otec daroval před půl stoletím.

Tělo mi ukázali a mě se při pohledu na ten promodralý objekt zmocnil pocit, že se ho asi musím ze všech sil chytit, abych neskončila kdovíkde. Neneslo stopy násilí. Mělo na sobě pouze pár krevních výronů způsobených vlnami, ostatně jen mírnými, které je celou noc házely na skaliska vystupující těsně nad hladinu. Zdálo se mi, že má kolem očí stopy líčení, které muselo být velice výrazné. Dlouho jsem si s nepříjemným pocitem prohlížela její olivové nohy, mimořádně mladé na ženu, které bylo šedesát tři let. S týmž nepříjemným pocitem jsem si všimla, že podprsenka se ani v nejmenším nepodobá obnošenému prádlu, které obvykle nosila. Košíčky byly z jemné krajky a prosvítaly jimi bradavky. Spojovala je tři vyšívaná písmena V, značka

jednoho neapolského obchodu s luxusním dámským prádlem, obchodu sester Vossiových. Když mi podprsenku předali společně s jejími náušnicemi a prstýnky, dlouze jsem k ní čichala. Měla štiplavou vůni nové látky.

2

Během pohřbu jsem se přistihla, jak myslím na to, že už konečně nemám povinnost se o ni bát. Hned vzápětí mě zalil teplý proud a ucítila jsem mokro mezi nohama.

Kráčela jsem v čele dlouhého průvodu příbuzných, přátel, známých. Mé sestry se ke mně tiskly každá z jedné strany. Jednu jsem podpírala pod paží, protože jsem se bála, že omdlí. Druhá se mě křečovitě držela, jako kdyby opuchlýma očima nic neviděla. To nedobrovolné rozpouštění mého těla mě vyděsilo jako hrozba nějakého trestu. Nedokázala jsem uronit ani slzu: žádné se nedostavily nebo jsem možná nechtěla, aby se objevily. Kromě toho jsem se jako jediná pokusila pár slovy omluvit otce, který neposlal květiny a nepřišel na pohřeb. Sestry přede mnou neskrývaly svůj nesouhlas a nyní se zdály zaneprázdněné veřejným dokazováním, že

ony mají slz dost, aby vyplakaly i ty, které jsme neronili ani já, ani otec. Připadala jsem si jako obžalovaná. Když kolem smutečního průvodu procházel muž barevné pleti, který nesl na zádech plátna natažená na rámu, z nichž první (to nejlépe viditelné) zobrazovalo spoře oděnou cikánku, doufala jsem, že si ho ony ani příbuzní nevšimnou. Autorem těch obrazů byl otec. Možná pracoval na svých mazanicích i v tuhle chvíli. Té příšerné cikánky, prodávané po desetiletí na ulicích a na venkovských poutích, už léta mastil jednu kopii za druhou, vždy ochotný uspokojit za pár lir poptávku po ošklivých obrázcích do maloměšťáckého obývacího pokoje. Ironie siločar, které propojují čas se setkáními, rozchody, dávnými záštěmi, neposlala na mámin pohřeb jeho, ale tu primitivní malůvku, kterou jsme my dcery nesnášely ještě víc než jejího autora.

Cítila jsem se vším znavená. Co jsem dorazila do města, ani na chvíli jsem se nezastavila. Celé dny jsem doprovázela mámina bratra strýce Filippa na pouti chaosem úřadů, mezi drobnými zprostředkovateli schopnými popohnat úředního šimla, nebo když jsme po vystání dlouhých front u přepážek sami testovali ochotu úředníků zdolat nepřekonatelné překážky výměnou za nemalý bakšiš. Občas se strýci podařilo dosáhnout

jistého účinku ostentativním máváním prázdným rukávem saka. O pravou paži přišel v pokročilém věku šestapadesáti let při práci u soustruhu v jedné dílně na periférii města a od té doby využíval své invalidity tu k získání úlev, tu aby přál těm, co mu je odpírali, ať je stihne totéž neštěstí. Ale nejlepších výsledků jsme dosáhli, když jsme vyplázli tučné sumy. Tímhle způsobem jsme rychle sehnali potřebné doklady, povolení od nevím kolika pravých či vymyšlených povolaných osob, pohřeb první třídy i to nejtěžší: místo na hřbitově.

Jak jsme pořád vláčeli mrtvé tělo mojí matky Amalie, zmasakrované pitvou, i se jménem a příjmením, datem narození a úmrtí, před jednou neomalenými a podruhé úlisnými úředníky, bylo čím dál tíživější. Cítila jsem naléhavou potřebu se ho zbavit, a přesto jsem toho asi pořád neměla dost, protože jsem si usmyslela, že ponesu na rameni rakev. Dovolili mi to až po značném odporu: ženy rakev na ramenou nenosí. Byl to velice špatný nápad. Jelikož všichni, co nesli rakev spolu se mnou (jeden bratranec a mí dva švagři), byli vyšší než já, měla jsem celou cestu strach, že mi dřevo projede mezi klíční kostí a krkem i s tělem, které bylo uvnitř. Když jsme rakev uložili do vozu a ten se rozjel, stačilo pár kroků a provinilý pocit úlevy, aby se

nastřádané napětí provalilo tím neviditelným výtryskem v mém břiše.

Teplá tekutina, která ze mě mimoděk vycházela, ve mně vyvolala dojem, že jde o dohodnuté znamení mezi cizinci v mém těle. Smuteční pochod kráčel směrem k piazza Carlo III. Zdálo se mi, že nažloutlé průčelí bývalého královského špitálu jen stěží odolává tlaku čtvrti Rione Incis, jež se o ně opírala. Ulice mé topografické paměti mi připadaly těkavé jako šumivý nápoj, kterým když zatřesete, vypění. Cítila jsem, jak se město rozpouští ve vedru pod šedým prašným světlem, a v duchu jsem si opakovala vyprávění z dob dětství a dospívání, které mě vyhánělo bloumat po via Veterinaria až k botanické zahradě nebo po stále vlhkých dlažebních kamenech pokrytých shnilou zeleninou na tržišti Sant'Antonio Abate. Měla jsem dojem, že máma si s sebou odnáší i místa a jména ulic. Upřeně jsem ve skle pohřebního vozu, mezi smutečními věnci sledovala obraz sebe a svých sester, jako by to byla fotografie pořízená s nedostatečným světlem, pro uchování vzpomínky nepoužitelná. Podrážkami jsem se zasekávala do dláždění na náměstí, izolovala jsem vůni květin naaranžovaných na pohřebním voze, v níž už zaváněla hniloba. V jisté chvíli jsem se začala obávat, aby mi krev netekla po kotnících, a pokusila jsem se

vymanit ze sesterského sevření. Nešlo to. Musela jsem počkat, dokud průvod nezahne přes náměstí, nevyšplhá se po via Don Bosco a nakonec se nerozpustí v zácpě aut a davů. Tety a strýcové, pratety a prastrýcové, švagři, bratranci nás začali jeden po druhém objímat: skoro neznámí lidé, proměnění léty, lidé, s nimiž jsme se stýkaly jen v dětství, které jsme možná v životě neviděly. Těch pár osob, které jsem měla v živé paměti, se neukázalo. Anebo tam možná byli, ale já je nepoznala, protože mi z nich z dob dětství zůstaly jenom detaily: šilhavé oko, kulhavá noha, orientální barva pleti. Zato osoby, o kterých jsem ani nevěděla, jak se jmenují, si mě braly stranou a vyjmenovávaly mi dávné křivdy, jichž se na nich dopustil můj otec. Neznámí, ale velice přátelští mladíci, obratní v nezávazném tlachání, se mě vyptávali, jak se mám, jak se mi daří, co dělám. Odpověděla jsem: dobře, daří se mi dobře, kreslím komiksy, a jak se vede jim? Spousta vrásčitých žen, celých v černém až na bledost tváří, vychvalovala Amaliinu mimořádnou dobrotu a krásu. Někteří lidé mě sevřeli v náručí takovou silou a ronili takové potoky slz, až jsem se zmítala mezi pocitem, že se dusím, a pocitem nesnesitelné vlhkosti, která se mi šířila z jejich potu a jejich slz až do slabin, mezi stehna. Poprvé jsem byla ráda, že jsem si

na sebe vzala černé šaty. Chystala jsem se vzdálit, když vtom strýc Filippo předvedl jeden ze svých výstupů. V jeho hlavě sedmdesátníka, který si často pletl minulost s přítomností, musel nějaký detail prorazit už tak chatrné zábrany. Začal strašně nahlas nadávat v dialektu, uprostřed všeobecného ohromení, a horečně přitom máchal svou jedinou paží.

„Viděly jste Casertu?“ obrátil se na mě a mé sestry přidušeným hlasem. A ještě několikrát zopakoval to známé příjmení, výhružný zvuk z dětství, ze kterého se mi udělalo nevolno. Pak dodal, celý brunátný: „Že se nestydí. Na Amaliin pohřeb. Kdyby tu byl tvůj táta, tak ho zabije.“

O Casertovi, čirém aglomerátu dětských úzkostí, jsem nechtěla nic slyšet. Dělala jsem jakoby nic a pokoušela jsem se ho uklidnit, ale on mě vůbec neposlouchal. Naopak mě pevně objal svou jedinou paží, jako by mě chtěl po útoku toho jména ukonejšit. Tak jsem se mu neomaleně vytrhla, sestrám jsem slíbila, že na hřbitov na obřad kladení do hrobu dorazím včas, a vrátila jsem se na náměstí. Rychlým krokem jsem vyhledala bar. Zeptala jsem se, kde mají toalety, a zalezla jsem dozadu do páchnoucího kamrlíku se špinavou záchodovou mísou a zažloutlým umyvadlem.

Proud krve byl vydatný. Zvedal se mi žaludek